

REKONŠTRUKCIA BRATISLAVSKÉHO HRADU

Kľudnú, niekedy až ospalú atmosféru Bratislavského hradu vystriedal v ostatných mesiacoch čulý stavebný ruch. Známa silueta paláca sa zahallila do filigránu lešenia a návštevník, zvyknutý na voľný prechod Čestným nádvorím narazí na oplotenie s informačnými tabuľkami. Väčšina ľudí si kladie otázku, čo je vlastne účelom tej náhlej aktivity. Málokto vie, že je to začiatok z dnešného pohľadu záverečnej etapy päťdesiatročnej snahy o záchranu a rekonštrukciu Bratislavského hradu.

Stručné informácie z histórie

Rekonštrukcia hradu, ktorá bola zahájená v polovici 50. rokov minulého storočia vstúpila v tomto období do druhého polstoročia. Napriek tomu, alebo práve preto, že sa na nej podieľali už dve generácie rôznych odborníkov, nečá sa stav, v ktorom sa nachádza hrad dnes, považovať za uspokojivý. Je to dôsledok rôznych faktorov, pričom hlavným je práve samotná dĺžka trvania rekonštrukcie. Počas tohoto obdobia sa vo viacerých etapách radikálne zmenilo postavenie Slovenska a Bratislavy, s čím súvisí aj názor na význam a využitie hradu, rozrástli sa dostupné vedomosti o jeho historickom vývoji, radikálne sa zmenili dostupné technológie a budovy, zrekonštruované pred päťdesiatimi rokmi, stihli opätovne schátrať.

Súčasný obraz Bratislavského hradu je výsledkom dlhodobého stavebného vývoja. Formovalo ho niekoľko kľúčových vývojových etáp. Kráľ Zigmund dal postaviť v 15. storočí stredoveký hrad, v 17. storočí bol palác prestavaný do charakteristickej podoby s nárožnými vežičkami a v 18. storočí bol, za panovania Márie Terézie, prestavaný na cisárske a miestodržiteľské sídlo. To bola aj posledná etapa prirodzeného historického stavebného vývoja, ukončeného katastrofickým požiarom v roku 1811.

Rekonštrukcia hradu v 50. rokoch minulého storočia, bolo názorové víťazstvo tej skupiny odborníkov a angažovanej verejnosti, ktorá preferovala rekonštrukciu hradnej ruiny pred jej likvidáciou a náhradou súdobou architektúrou v zmysle výsledkov medzinárodnej architektonickej súťaže.

Prvá koncepcia obnovy

Popri Jankovi Alexym, ktorému bola všeobecne pripisovaná zásluha za záchranu hradu vďaka jeho neúnavnej aktivite pri presvedčaní vtedajšieho politického vedenia, bol prvotným autorom koncepcie obnovy hradu prof. Alfréd Piffl. Jeho koncepcia spočívala v obnove hradu do podoby, zodpovedajúcej poslednému obdobiu jeho prirodzeného vývoja, aj keď bola poznačená istou mierou romantizmu, vyplývajúceho z nedostatku výskumných podkladov. Rozsah obnovy bol v tom čase obmedzený na hradný palác a Čestné nádvorie. Na viac nebolo ani politickej vôle, ani peňazi a pri vtedajšom postavení Slovenska a Bratislavy v rámci ČSSR ani praktického použitia.

Vzhľadom na politicky motivované uváženie prof. Piffľa, samotné projektové práce na obnove hradu viedol architekt Martinček. V podstate však bola realizovaná Pifflova koncepcia, aj keď v mierne upravenej podobe, zodpovedajúcej vtedajším názorom na metodiku pamiatkovej obnovy.

Prvá etapa rekonštrukcie hradu znamenala jeho fyzickú záchranu, takpovediac v poslednej chvíli. Obnova bola poznamenaná obmedženými finančnými možnosťami, vyplývajúcimi z politickej a hospodárskej situácie, ako aj relatívnym nedostatkom výskumov, či už archívnych, alebo terénnych. Deficit prvých vyplýval z neprístupnosti zahraničných, hlavne viedenských archívov, terénny výskum bol obmedzovaný postupom stavebných prác. Priorita plnenia časových harmonogramov sa žiaľ podpísala aj pod odstránenie časti

zachovaných historických detailov a niektorých ešte stojacich historických objektov.

Funkčné využitie hradu

Hrad mal byť, podľa pôvodných predstáv, sídlom vlastivedného múzea, a niektorých ďalších inštitúcií, súvisiacich s ochranou pamiatok. Po roku 1968 sa podpisom zákona o československej federácii zmenilo, aj keď len formálne, postavenie Bratislavy, ako hlavného mesta SSR a s tým sa zásadne zmenili aj požiadavky na využitie hradu.

Začiatkom 80. rokov prevládol názor, že vzhľadom na obmedzenia, ktorými bola poznačená prvá etapa rekonštrukcie hradu, ako aj na nové požiadavky na funkčné využitie hradu, je potrebné pokračovať v jeho obnove druhou etapou. Cieľom by bolo dosiahnuť stav, ktorý by zodpovedal jeho umelecko-historickému, kultúrno-spoločenskému a štátno-reprezentatívemu významu. Pri vtedajšej Správe Bratislavského hradu vznikla samostatná skupina pod vedením architekta Andreja Fialu, ktorá začala systematickú prácu na rozšírení architektonicko-historických a archeologických výskumov. Na základe týchto výskumov, ako aj viacerých čiastkových aj komplexných koncepčných materiálov, spracovaných prevažne architektmi Stavoprojektu Bratislava, ale aj iných projektových ústavov vo vtedajšej ČSSR, bol v roku 1985 spracovaný „Zámer obnovy pamiatkového súboru Areal Bratislavského hradu“, ktorý bol schválený Pamiatkovým ústavom. Tento dokument sa stal záväzným koncepčným materiálom,

ktorý určoval a určuje hlavné princípy pre druhú etapu rekonštrukcie hradu v rovine pamiatkovo-metodickej. Jeho zásady nadväzujú na pôvodnú metodiku z prvej etapy a ďalej ju rozvíjajú a aktualizujú podľa súčasného stavu vedomostí o historickom vývoji hradu a požiadaviek na kultúrno-spoločenské a politicko-štátne využitie, zodpovedajúce jeho významu.

Výsledkom druhej etapy rekonštrukcie je hlavne zásadná obnova južnej a západnej časti areálu a vytvorenie technických a priestorových predpokladov pre realizáciu ďalšej etapy obnovy, sústreďenej na hradný palác, severnú a východnú časť areálu.

Príprava a postup obnovy

V roku 2000 bola na základe Zámeru obnovy pamiatky, viacerých architektonických štúdií a ďalších čiastkových podkladov zahájená projektová príprava pamiatkovej obnovy hradného paláca. Základným zadaním bola sanácia katastrofálneho stavebno-technického stavu, lepšie využitie objektu s dôrazom na sprístupnenie čo najväčšej časti verejnosti a v neposlednom rade korekcia architektonického výrazu s využitím všetkých výsledkov archívnych a terénnych výskumov, sústredených v ostatných desaťročiach.

Ambíciou investora, odborníkov z oblasti pamiatkovej ochrany a architektov, bolo využiť túto novú šancu na posilnenie historickej autenticity všade tam, kde sú na to primerané možnosti z hľadiska zachovanej stavebnej substance, archívnych dokladov, alebo serióznych analógií a súčasne uplatniť

pri obnove súdobých architektonicko-výtvarný názor, dizajn a technické riešenia.

Zásadnými zmenami v chápaní architektonického výrazu prejde priestor nádvorja, ktorého fasády budú na základe vyhodnotenia nálezov a archívnych materiálov obnovené do historickej podoby pred požiarom, v interiéri sa plánuje doplnenie rokokovej výzdoby Slávnostného schodiska podľa zachovaných originálov, rekonštrukcia dobových interiérov niektorých sál na 1. poschodí na základe historických plánov, fotografií zachovaných detailov z obdobia prvej rekonštrukcie, historických opisov a analógií. Zmení sa aj prezentácia niektorých zachovaných častí zo starších období, hlavne prezentácia najstaršej v celku zachovanej stavebnej časti paláca - Korunnej veže z 13. storočia a renesančného podbránia zo 16. storočia.

Bratislavský hrad po rekonštrukcii

Funkčné využitie paláca po rekonštrukcii sa zásadne nezmení, naďalej tu budú umiestnené reprezentatívne expozície Slovenského národného múzea a priestory pre vrcholovú štátnu reprezentáciu. Zmenou bude sprístupnenie hradných pivníc a severnej časti prízemja, doteraz využívaných ako technické zázemia a sklady. Zásadnou zmenou v prístupe k využívaniu paláca je aj vytvorenie podmienok na viacúčelové využitie niektorých priestorov.

V suteréne paláca, ktorý bude sprístupnený obnovenými historickými vstupmi z nádvorja, je navrhovaná expozícia dejín Bratislavského hradu, súčasťou ktorej bude aj prezentácia archeologických nálezov in situ. Obnovený komplex Rytierskej siene na prízemí, by mal popri organizovaní významných štátno-reprezentačných podujatí vytvoriť podmienky na inštaláciu príležitostných výstav. Expozícia „Klenoty dávnej minulosti Slovenska“ ostane zachovaná v pôvodnom rozsahu a architektonicko-výtvarnom stvárnení. Priestory na 1. poschodí budú naďalej slúžiť pre štátnu reprezentáciu, ich menej využité časť, v severnom krídle, však bude prístupná aj verejnosti formou expozície dobových interiérov. Hudobná sieň (bývalá hradná kaplnka), bude naďalej využívaná na organizovanie koncertov a iných kultúrnych podujatí. Na 2. poschodí je plánované zrealizovať expozíciu s pracovným názvom hradná obrazáreň. Jej riešenie bude umožňovať využívanie týchto priestorov aj pre príle-

žitostné organizovanie štátnych podujatí veľkého rozsahu. Na treťom poschodí bude umiestnená prierezová expozícia dejín Slovenska. V podkroví budú pracovne SNM, súvisiace s expozíciami a vybrané depozitáre, ktorých riešenie umožní aj prístup verejnosti v určitom obmedzenom režime. Samostatným celkom bude novo prezentovaná Korunná veža.

Súčasný prieskumný a stavebný úväz

V súčasnosti už v plnom prúde prebiehajú práce na rekonštrukcii paláca. Po niekoľkoročnom čakaní na zabezpečenie financovania, bola obnova zahájená na jar roku 2008. Súbežne so stavebnými prácami pracuje aj tím výskumníkov, archeológov a reštaurátorov, zabezpečujúcich realizáciu doplnkových

výskumov, ktoré nebolo možné vykonať v predstihu. Ich výsledky sú podkladom pre ďalšie priebežné doplnky a úpravy projektovej dokumentácie.

Súčasne so zahájením rekonštrukcie paláca sa investor rozhodol v relatívne krátkom čase zrealizovať, v zmysle pôvodných zámerov, aj obnovu ostatných častí hradného areálu. Tieto práce

by sa mali týkať v primeranom rozsahu celého areálu, pričom ich intenzita sa bude pohybovať od bežnej údržby a opráv až po komplexnú pamiatkovú obnovu. Ťažisko prác by sa malo sústreďiť v severnej časti areálu, kde sa plánuje obnova historického komplexu barokovej záhrady.

Výsledkom by malo byť ukončenie päťdesiatročného stavu „permanentnej

obnovy“ so všetkými s tým spojenými negatívnymi dopadmi a uvedenie Bratislavského hradu do stavu, ktorý by zodpovedal jeho historickému a súčasnému významu.

Ing. arch. Ivan MASÁR
Foto: BOUDA a MASÁR
architektonická kancelária s. r. o.,
archív Mestského múzea mesta Bratislavy